

UN SECOL AL AFIRMĂRII POLITICO-MILITARE A CNEZILOR ROMÂNI BĂNĂȚENI (1350-1440)

Ligia Boldea

Pentru definirea trăsăturilor caracteristice ale elitelor române bănățene în evul mediu, abordarea rolului militar jucat de acestea se impune de la sine căci, alături de stăpânirea asupra pământului, prestarea credincioaselor slujbe militare către regalitate a constituit unul din atributele fundamentale, specifice oricărui feudal într-o societate dominată de așa-zisa structură pe stări sau ordine. Din perspectiva informației documentare, aportul militar al cnezilor și nobililor români bănățeni, susținut în mai toate confruntările pe care regalitatea maghiară le-a purtat la Dunăre și în spațiul balcanic, transpare din majoritatea documentelor care încep să prolifereze odată cu a doua jumătate a secolului al XIV-lea. Din conținutul acestora, prestarea serviciului militar față de regalitate se conturează ca una din motivațiile principale ce au determinat puterea centrală să recunoască statutul privilegiat al cnezimii române, permițându-i ascensiunea în cadrul ierarhiei oficializate a statului. În ceea ce privește această feudalitate locală, dezavantajată de apartenența sa etnică și confesională ce a împiedicat-o să se constituie în timp ca o “stare” privilegiată, ea a găsit calea de a-și prezerva drepturile și libertățile prin exercitarea unor servicii militare ce nu au putut fi ignorate de către autoritățile statale, ea constituindu-se ca o adevărată “nobilime a meritului”. Se poate afirma că a fost vocația firească a acestei elite a comunității românești bănățene, aflată într-o zonă în care s-au intersectat de-a lungul veacurilor mai multe sfere de influență, fapt ce a necesitat încheierea unui sistem de apărare eficient și permanent.

Dintr-un început trebuie afirmat faptul că rolul militar al cnezilor nobili români, afirmarea globală sau individuală a acestor fruntași ai comunității medievale bănățene nu poate fi scoasă din contextul evoluției generale a regatului maghiar, ca putere politică ce a exercitat în acea vreme un rol semnificativ în centrul Europei. Desigur că obligațiile militare, indiferent de natura lor sau de modul în care ele s-au modificat pe parcursul timpului, au decurs din principala calitate a acestor feudali bănățeni – stăpânirea asupra pământului.

Din secolul al XIV-lea, noile norme juridice aplicate la nivelul regatului, ce au condiționat nobilitatea de actul scris și de apartenența la ritul catolic, au conferit acestor sarcini o nouă semnificație. Feudali prin tradiție și nu ca o creație a suveranului, cnezii

români bănățeni au reușit în bună parte să surmonteze cele două inabilități de a fi recunoscuți ca feudali ai regatului – lipsa actului scris și apartenența la ortodoxism, folosind calea credincioaselor slujbe prestate regalității ca o modalitate de a obține din partea puterii centrale a dreptului de a se integra în mod oficial feudalității statului.

Din perspectiva timpului, ne apare interesant modul în care regalitatea a înțeles să răsplătească aceste contribuții militare, putându-se observa sensibile diferențe ce au survenit pe măsura derulării istoriei. Anterior secolului al XIV-lea putem doar bănuși că autoritatea centrală a răsplătit serviciile militare ale cnezilor și voievozilor bănățeni prin acordarea sau recunoașterea dreptului de stăpânire asupra unor moșii. În acest sens, ar fi de menționat cazul unui Iacob *Gerlicze*, probabil membru al comunității cneziale bănățene, căruia regele Bela al IV-lea i-a dăruit în anul 1256 o moșie în Banat pentru serviciile sale militare aduse în conflictul cu tătarii de pe râul *Сагън* (Sajo) ¹. Lucrurile devin mai explicite odată cu urcarea Angevinilor pe tronul Ungariei, noile reforme introduse în sistemul social- juridic, politico-militar și confesional determinând stimularea activității de cancelarie, ceea ce a dus la proliferarea informației scrise edificatoare asupra aspectului care ne interesează. Se poate observa cum, pe parcursul veacului al XIV-lea și la începutul celui următor, principala modalitate prin care regalitatea a răsplătit credincioasele slujbe militare ale cnezilor români a fost acordarea titlurilor de nouă danie (*nova donatio*), în realitate recunoașterea oficială prin act scris a stăpânirilor străvechi, deținute până atunci în baza vechiului *more Keneziatus*. De remarcat faptul că, în această perioadă, afirmarea individuală a unor cnezi nobili este mai puțin întâlnită, predominând aspectul colectiv, dominat de grupurile familiale care își consolidează în acești ani patrimoniile funciare. Epoca Corvineștilor va aduce unele schimbări de substanță: pe fundalul marilor campanii antiotomane tot mai mulți cnezi nobili dobândesc atribuțiile de bărbați aleși (*egregii viri*), familiari (*familiares*), cavaleri (*militēs*) sau curteni (*aulae milites*), acordarea de funcții la nivelul districtelor bănățene fiind maniera prin care meritele nobililor români au fost recunoscute și recompensate. De asemenea, acum încep să se înmulțească și daniile făcute de regalitate pe seama elitelor bănățene, daniile care se vor adăuga patrimoniilor lor funciare deja existente.

Reluând ideea materialului de față, se poate remarca faptul că, începând cu secolul al XIV-lea, noua dinastie a Angevinilor, de tradiție occidentală, a promovat constant lupta ofensivă pentru cucerirea de noi teritorii, una din prioritățile acestei politici fiind restabilirea suzeranității asupra teritoriilor extracarpatiche intrate acum în ultima etapă a încheșării lor statale ². De altfel, imediata vecinătate a Banatului față de nou constituita Țară Românească a determinat implicarea directă a românilor bănățeni în conflictele care se desfășurau în zonă, cu atât mai mult cu cât Banatul de Severin a devenit un măr al discordiei, disputat între regii Ungariei și primii domnitori ai Țării Românești. Din această perspectivă, nu este de mirare faptul că atenția puterii centrale

a fost atrasă de capacitățile de luptă ale românilor din Banat, cnezimea bănățeană devenind astfel un important element ofensiv și defensiv în același timp, fiind obligată să-l însoțească pe rege în campaniile sale. S-a spus, de altfel, că *sub Angevini, românii liberi au devenit niște prețioși auxiliari, având a intra prin forma vasalității într-o ordine de solidaritate politică și militară ca în acel Apus...*³

Implicații majore asupra destinului cnezimii române bănățene a avut domnia lui Ludovic I de Anjou (1342-1382), a cărui atitudine față de elita românească a Banatului a fost uneori contradictorie, fapt ce a generat reacții similare din partea acesteia. Două sunt coordonatele principale ce au definit această domnie: pe de-o parte cea socială, restrictivă și nivelatoare, concretizată în diplomele din 1351 și 1366, care a expus cnezimea română, lipsită de actul scris și ortodoxă, deposedării și decăderii din statutul de nobilitate; pe de-altă parte, cea politico-militară, a expansionismului îndreptat spre ținuturile sud-carpatică și sud-dunărene, în cadrul căreia Banatul și apărătorii săi tradiționali au jucat un rol de prim rang. Am opinia că în aceste decenii de aprige tulburări interne și externe s-a decis evoluția ulterioară a feudalității române locale.

Cel mai delicat moment s-a dovedit a fi conflictul prelungit dintre anii 1365-1377 ce l-a opus pe Ludovic I lui Vladislav Vlaicu (1364-1377) și țaratului bulgar de la Vidin. A fost un deceniu în care atitudinea cnezimii române în raport cu acest conflict s-a dovedit a fi extrem de dificilă. Documentele sunt revelatoare în acest sens: pe de-o parte, din plângerea formulată de *universitas kenezorum et aliorum Olachorum de districtu Sebes* în anul 1369⁴ reiese angajarea acesteia în efortul militar al regalității, începând cu anul 1365 și cu primul atac asupra țaratului bulgar; pe de-altă parte, în 1366, diploma restrictivă (care a condiționat nobilitatea de actul scris și de apartenența la catolicism) a lovit puternic tocmai în acest segment social care trudea în aceea vreme la apărarea frontierelor sudice ale regatului. Or, o asemenea politică nu a putut să nu stârnească confuzie și să atragă atitudini diferite din partea cnezilor bănățeni. Cu toate acestea, am înclina să credem că cea mai mare parte a acestora a continuat să-și manifeste fidelitatea față de rege, de la care puteau spera să obțină recunoașterea statutului lor privilegiat. Un exemplu concludent este cel al cnezilor de Măciș, urmași ai lui Struza Românul (*Olahus*), care reușesc să dobândească în 1370 confirmarea prin titlu de nouă danie asupra a două stăpâniri regale, deținute anterior și de tatăl lor, drept răsplată pentru fidelitatea și serviciile aduse regalității, moment ce a marcat începutul ascensiunii familiei Măciș în ierarhia socială⁵. Pe de-altă parte, aceeași perioadă a cunoscut o serie de proscricții și confiscări împotriva unor cnezi bănățeni⁶, acuzați de infidelitate față de puterea centrală, despre care se poate bănuși că, încurajați de victoriile domnitorului muntean, l-au sprijinit trecând de partea lui când a fost atacat de regele maghiar ori și-au găsit refugiul dincolo de munți. A fost cazul lui Ladislau fiul lui Laheci, căruia regele i-a confiscat în 1376 posesiunea Bălașnica din districtul Mehadia deoarece

părăsind calea credinței a fugit în părțile Țării Românești...și s-a alăturat dușmanului nostru, moșia fiind dăruiată altor cinci cnezi români care s-au distins prin faptele lor de credință în expedițiile militare împotriva Serbiei și Bulgariei, dar mai ales pentru dobândirea Banatului de Severin ⁷.

O nouă polarizare în rândurile cnezimii române bănățene se va produce imediat după moartea regelui Ludovic I, ce a declanșat în Ungaria și Polonia un lung șir de lupte sintetizate într-o perioadă de anarhie cauzată de tendințe centrifuge, care s-au manifestat acum cu putere. Binecunoscută este răscoala unor cnezi bănățeni din anii 1385-1386 împotriva autorităților statului, ei alăturându-se partidei nobiliare antidinastice condusă de nobilii Horvath și Garai care luptau împotriva lui Sigismund de Luxemburg. A fost, de exemplu, cazul cnezilor Ladislau și Mihail fiii lui Dan și al lui Ladislau Zanc, ce au condus cetele răsculașilor din comitatul Timiș și împotriva cărora a fost trimis Nicolae de Gara, banul de Macsva ⁸. De partea lui Sigismund de Luxemburg, pretendent la tron în baza căsătoriei sale cu regina Maria, fiica defunctului rege Ludovic I, s-au situat alți cnezi bănățeni, printre ei numărându-se cei din familiile Deș de Timișel și Mâtnic de Ohaba Mâtnic. Documentele sunt, de altfel, edificatoare: în 1387 se atestă faptul că Petru, Hălmeag, Cristofor și Mihail fiii cnezului *Dees* al cetății regale Mehadia și-au adus contribuția la eliberarea reginei Maria din mâinile nobililor răsculași, fapt pentru care ei au fost dăruiți cu dreptul de posesiune asupra satului regal Valea (*Patak*) ⁹. Semnificativ este și faptul că trei ani mai târziu, în 1390, acelorași membri ai familiei de Timișel, recunoscuți acum în calitate de cnezi nobili, le-au fost întărite drepturile asupra unor stăpâniri strămoșești, primind noi acte de confirmare în locul celor distruse în timpul campaniei lui Dan I în Banat. În ceea ce privește familia Mâtnic, din această perioadă datează majoritatea actelor de nouă danie care au consfințit statutul nobiliar al membrilor săi, ceea ce sugerează sprijinul pe care ea l-a acordat viitorului rege.

Începuturile domniei lui Sigismund de Luxemburg (1387-1437) nu s-au realizat sub auspicii favorabile, regatului Ungariei fiind confruntat atât cu tensiuni politice interne, cât și cu amenințări externe, dintre care cea mai serioasă va veni dinspre sudul balcanic, acolo unde, începând cu anul 1354, o nouă putere – cea otomană – își va desfășura treptat politica expansionistă care ambiționa să atingă linia Dunării și apoi să caute o cale de acces spre centrul Europei. Din acest moment, Banatul va deveni spațiul în care s-a produs impactul direct între politica ofensivă a regelui Sigismund de Luxemburg și expansionismul otoman ¹⁰, fapt care va solicita din nou capacitățile militare ale românilor bănățeni. În fapt, se poate afirma că, din acest moment, frunțașii acestora vor opta definitiv pentru sprijinirea regalității în politica sa de centralizare și de întărire a puterii centrale, precum și în campaniile sale antiotomane. Contingente importante de români bănățeni au luat parte sub comanda banului Nicolae de Gara la

bătălia de la Kossovopolje (1389)¹¹ și, mai apoi, la prima cruciada antiotomană inițiată de puterile creștine în 1396 la Nicopole, bătălie în urma căreia, de pildă, cnezii nobili bănățeni din familia Danciu de Macedonia au fost răsplătiți cu două moșii în Banat pentru serviciile lor militare¹². Tot datorită participării la conflictul cu sultanul Baiazid familia nobililor de Mâtnic a primit în 1406 o nouă reconfirmare în stăpânirile sale strămoșești¹³.

Înfrângerea de la Nicopole i-a creat în plan intern probleme lui Sigismund de Luxemburg, înăsprind din nou relațiile cu marea nobilime, constituită în adevărate "ligi nobiliare" încă din perioada de *interregnum*. Totul a culminat cu revolta baronilor și magnașilor maghiari din anul 1403, înfrântă cu mare dificultate de către regalitate. Momentul 1403 a fost o nouă ocazie în care cnezii și nobilii bănățeni și-au dovedit loialitatea față de rege, jucând un rol important în înfrângerea răzvrătirii, mai ales în combaterea voievozilor rebeli ai Transilvaniei, Nicolae Csáki și Nicolae Marczaly, ale căror principale posesiuni se aflau în Banat¹⁴. Este certă contribuția nobililor de Mâtnic, răsplătiți de rege în 1404 prin reconfirmarea lor în posesiunea regală Vozești pe care o stăpâniseră până atunci cu drept cnezial¹⁵.

Istoria militară a Banatului de început de secol XV a fost marcată de personalitatea celebrului condotier italian Filippo Scolari, cel care avea să-și construiască o carieră strălucitoare la curtea regelui Sigismund de Luxemburg. De altfel, curajului și spiritului său întreprinzător i s-a datorat în bună măsură salvarea regelui în 1403, drept pentru care acesta îi conferă în 1404 funcția de comite de Timiș, încredințându-i totodată și hotarul dunărean. Din acest moment Pippo Spano va conduce timp de două decenii contingentele bănățene în mai toate marile conflicte ale regatului¹⁶. De fapt, comitele s-a dovedit a fi un adevărat reformator al tacticii de luptă și al sistemului de apărare a regatului, prin introducerea noilor precepte tactice ale Renașterii italiene. Sub influența acestora a fost ridicată în 1419 cetatea de la Gureni și a fost reconstruită în 1424 cetatea Severinului, avariata probabil în timpul celor două mari incursiuni otomane în Banat din anii 1414 și 1418. Documentele ne indică faptul că unitățile militare bănățene conduse de comitele de Timiș vor participa cu succes la campaniile lui Sigismund de Luxemburg în conflictele cu Veneția (1411 și 1418), în războiul purtat în Bosnia (între 1405-1408 și 1414), precum și în luptele cu otomanii de sub cetatea Severinului (1419-1420) sau de pe teritoriul Țării Românești, când au venit în ajutorul domnitorului Dan II alături de care au constituit un front comun de luptă împotriva pericolului otoman. De asemenea, ele au trebuit să facă față unor devastatoare incursiuni otomane ce au lovit din greu Banatul între anii 1416-1418, provocând pierderi și distrugerii, remediate mai apoi cu concursul acelorași cnezi și al oamenilor lor.

După moartea lui Filippo Scolari, frontiera sudică a regatului a rămas descoperită, nici Ungaria, nici Țara Românească nefiind capabile să opună forțe notabile ofensivei

otomane. Expediția din 1428 și înfrângerea catastrofală a armatei regale sub zidurile cetății Golubăț au dezechilibrat complet sistemul de apărare bănățean. Sub zidurile Golubățului și-au câștigat recunoștiința regelui un număr însemnat de cnezi nobili români bănățeni, printre care s-au numărat Nicolae de Bizerea, Iacob de Bizerea, Lado de Bizerea și fiii săi, precum și Mihail și Blasiu de Cerna, însă a căzut și un mare număr de victime, cunoscute fiind numelele lui Roman și Mihail de Măcițaș. Pentru jertfa lor, regele va răsplăti în același an întreaga familie a nobililor de Măcițaș, reconfirmându-le printr-o nouă danie dreptul de stăpânire asupra moșiilor părințești¹⁷. Tot în acest an nobilii din familia Deș de Timișel au fost întăriți în stăpânirile lor Iablanțița și *Zalyn* în semn de mulțumire pentru credincioasele slujbe militare¹⁸, pentru ca în anul următor (1429) regele să dăruiască familiei nobile de Bizerea o curte în Caransebeș pe aceleași considerente¹⁹.

De fapt, aceste eșecuri au marcat sfârșitul politicii orientale ofensive a regelui Sigismund și trecerea la o strictă defensivă pe Dunăre, ceea ce va avea urmări negative asupra Banatului, slăbit în urma atâtor lupte și supus acum unei presiuni asidue și directe din partea Porții. În acest context, Sigismund a recurs la o soluție de ultim moment, solicitând ordinului Cavalerilor Teutoni să își asume misiunea de apărare a graniței sudice a regatului prin preluarea fortificațiilor dunărene între Belgrad și Severin. În realitate, se pare că regele a preluat un plan mai vechi al său, conturat imediat după înfrângerea de la Nicopole, însă scăderea puterii Imperiului Otoman după zdrobirea turcilor la Ankara în 1402 și conflictul teutonilor cu regatul Poloniei au temporizat punerea sa în aplicare. Venirea teutonilor în Banat s-a produs, după toate probabilitățile, în ultima parte a anului 1429²⁰, făcând deplasarea marele maestru al ordinului Nicolae de Radwitz, însoțit de alți opt membri ai ordinului și un număr neprecizat de slujitori personali, meseriași, pescari și navigatori²¹. Proiectată ca un element salvator pentru situația gravă în care se afla regatul ungar, deplasarea teutonilor în Banat și-a dovedit aproape instantaneu deficiențele. Dacă românii bănățeni în frunte cu nobilii și cnezii lor au reprezentat până atunci unități de sine stătătoare, subordonate militar și economic doar banului de Severin sau comitelui de Timiș, prezența teutonilor a însemnat, în fapt, supunerea lor militară completă, cu o sensibilă reducere a aportului militar prin transformarea lor în forțe auxiliare, folosite la construcția și reparația cetăților, precum și în aprovizionare. Pentru consolidarea liniei Dunării, teutonii au întocmit în 1430 o listă cu materialele și forțele umane necesare, al cărui total s-a ridicat la o cifră irealizabilă, însumând 314.822 florini²². Pentru noi, utilitatea ei constă în faptul că ne dă posibilitatea de a aprecia cu aproximație potențialul uman de care beneficia la acea oră sistemul de cetăți dunărene, esențial fiind faptul că în cazul cetăților de district Mehadia, Almăj și Ilidia forțele militare au cuprins un număr mare de cnezi împreună cu țărani lor²³. În mod firesc, aproape instantaneu, au intervenit conflicte între nobilii

și cnezii români bănățeni, care până atunci s-au bucurat de o fiscalitate relativ favorabilă, având autonomie administrativă și judecătorească, și noul ban al Severinului, respectiv marele maestru Nicolae de Radwitz, cauzate de nesupunerea primilor față de încercarea de imixtiune a teutonilor asupra autorității juridice și a impunerii de noi dări. Se pare că revolta nobilului Lado de Bizerea, în urma căreia acesta se refugiază împreună cu fiii săi în Țara Românească, la curtea lui Dan II, s-a datorat atât obligațiilor cnezilor români de a presta servicii pentru apărarea și întreținerea cetății Deva²⁴, cât și refuzului de a recunoaște autoritatea lui Nicolae de Radwitz. De altfel, în 1430, nobilii și cnezii români din districtul Almăj au refuzat jurisdicția banului de Severin, cerând ca procesul intervenit între Dionisie de Almăj și Emeric de Remetea să fie judecat de însuși regele Sigismund²⁵. Incursiunea otomană din anul 1432, cea mai dificilă pentru teutoni, a sfințit de altfel încheierea misiunii lor la Dunăre, deși părerea unor autori cum că ea ar fi fost cauzată și de pasivitatea cnezilor bănățeni nu este susținută documentar. Se pare că plecarea lor a avut cauze mai profunde, printre care și distrugerea sistemului de alianță dunărean creat de Pippo Spano și Dan II, prin soluția defensivă adoptată de Sigismund ajungându-se în 1432 la realizarea unei alianțe otomano-muntene²⁶. Astfel, presat de husiți în Boemia, de venețieni în Bosnia și Croația și de otomani în sud-est, regele a încercat să reformeze organizarea militară a Ungariei prin legea militară din 1433, ce avea să acorde comitatelor bănățene și apărătorilor lor un rol sporit.

Pentru a concluziona, această scurtă privire asupra realităților militare ale lumii bănățene a dorit să reliefeze deosebita valoare pe care acest teritoriu de graniță a avut-o în cadrul regatului maghiar, teritoriu reprezentat printr-o feudalitate locală bine conturată, ce și-a câștigat în această perioadă prin meritele sale deosebite o situație economică și politică privilegiată. Fără îndoială că aceste atribuții militare au ușurat în mare măsură ascensiunea cnezimii bănățene pe primele trepte ale ierarhiei oficiale, fiind temeiul predilect al donațiilor și reconfirmărilor acordate de puterea centrală. Din rândul acestora s-au ridicat elemente valoroase, ce și-au câștigat pe câmpul de luptă titlurile de recunoștință regală, materializate într-o primă fază prin recunoașterea oficială a drepturilor lor de stăpânire asupra moșiilor părintești, completate ulterior de dării și funcții la nivelul celor opt districte privilegiate.

NOTE

¹ Eudoxiu Hurmuzaki, *Documente privitoare la istoria românilor*, I, București, 1887, p. 278, nr. 205.

² Șerban Papacostea, *Geneza statului în evul mediu românesc*, Cluj-Napoca, 1988, p. 88.

³ Nicolae Iorga, *Observații și probleme bănățene*, București, 1940, p. 33.

⁴ *Documenta Romaniae Historica*, Seria D, *Relațiile între Țările Române*, I, București, p. 96-98, nr. 55. Plângerea a fost adresată banului Benedict Himfy și a cumulat o serie de nemulțumiri

provocate de prestarea unor obligații ce au devenit excesive în timpul campaniei conduse de rege împotriva țaratului de la Vidin și apoi a conflictului cu Vladislav Vlaicu. Astfel, 60 de cnezi români au fost obligați să dea 300 de oameni care să termine lucrările de fortificație a cetății Orșova. De asemenea, s-a arătat că *din momentul începerii conflictului, am păstrat mereu cel puțin 200 de oameni în munți și ziua și noaptea până la venirea iernii. Pe deasupra, noi cu 500 de oameni strănși dintre cei mai buni, am rămas acolo în Mehadia până la întoarcerea domnului nostru regele, și am dat pentru cheltuielile oastei.* Situația cnezimii bănățene a fost agravată și de pustiirile și distrugerile provocate de oastea regală la trecerea prin aceste ținuturi, *încât au ars până în temelii și cu desăvârșire toate grădinile și alte clădiri în care nu se aflau locuințe pentru oameni.* În baza acestor contribuții militare și materiale, cnezii au solicitat scutirea de darea de 300 de florini cerută de rege, cu siguranță pentru a avea puțința de a se reface după pierderile suferite în acei ani.

⁵ Hurmuzaki, *op. cit.*, V/2, p. 167, nr. 130. Principalii beneficiari au fost Roman și Ladislau, fiii cnezului Struza, precum și fiii fraților lur Dionisie și Ioan și anume: Petru, Gruban și Mihail fiii lui Dionisie și Mihail, Dionisie și Zaharia fiii lui Ioan.

⁶ Maria Holban, *Deposedări și judecății în Banat pe vremea Angevinilor (1361-1378)*, în *Studii și materiale de istorie medie*, V, 1962, p. 57-58.

⁷ Ioan Hațegan, *Rezistența cnezilor bănățeni față de politica de feudalizare în secolul XIV*, în *Banatica*, 8, 1981, p. 220.

⁸ Ștefan Pascu, *Voievodatul Transilvaniei*, IV, Cluj-Napoca, 1988, p. 433.

⁹ Pesty Frigyes, *A Szörényi bánság és Sörényi vármegye története* III, Budapesta, 1878, p. 11.

¹⁰ Mályus Elemer, *Die Zentralisationsbestrebungen König Sigismundus von Ungarn*, Budapesta, 1960, (extras din *Studia Historie Acad. Scient. Hungarie*, 50).

¹¹ Victor Papacostea, *Civilizație românească și civilizație balcanică*, București, 1983, p. 230.

¹² Hurmuzaki, *op. cit.*, p. 389, nr. 325.

¹³ *Ibidem*, p. 448, nr. 370.

¹⁴ Konrad G. Gündisch, *Siebenbürgen und der Aufruhr von 1403 gegen Sigismund von Luxemburg*, în *Revue Roumaine d'Histoire*, XV, 1976, p. 409.

¹⁵ Hurmuzaki, *op. cit.*, p. 436, nr. 360.

¹⁶ Ioan Hațegan, *Filippo Scolari. Un condotier italian pe meleaguri dunărene*, Timișoara, 1997.

¹⁷ Pesty Fr., *Krasso vármegye története. Oklevéltár*, III, Budapesta, 1882, p. 74.

¹⁸ *Idem*, *A Szörényi...*, III, p. 330.

¹⁹ Hurmuzaki, *op. cit.*, p. 561, nr. 468.

²⁰ I. Hațegan, *Cavalerii teutoni în Banatul Severinului (1429-1435)*, în *Tibiscum*, V, 1978, p. 192.

²¹ E. Glück, *Date noi cu privire la prezența cavalerilor teutoni la frontiera Banatului (1429-1437)*, în *Revista istorică*, III, 1992, nr. 78, p. 788.

²² *Ibidem*, p. 789.

²³ I. Hațegan, *op. cit.*, p. 193. Potrivit documentului, în cetatea Mehadia existau 224 cnezi și 1112 țărani, în Ilidia 126 de cnezi iar în Almăj 293 cnezi și 504 țărani.

²⁴ Șt. Pascu, *Răscoalele țărănești în Transilvania medievală*, Cluj-Napoca, 1947, p. 80.

²⁵ Hurmuzaki, *op. cit.*, p. 564, nr. 471.

²⁶ I. Hațegan, *Banatul și turcii otomani (1400-1438)*, în *Analele Banatului*, Serie nouă, Arheologie-Istorie, II, 1993, p. 271; Erich Joachim, *König Sigismund und der deutsche Ritterorden in Ungarn (1429-1432)*, în *Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung*, XXXII, 1912, Innsbruck.

UN SIÈCLE DE L' AFFIRMATION POLITIQUE ET MILITAIRE DES CNEZ ROUMAINS BANATIENS (1350-1440)

Résumé

Notre introspection dans les réalités militaires du monde banatien a eu pour but de mettre en relief la valeur exceptionnelle que ce territoire de frontière l' avait eu dans le regne hongroise, représenté par une féodalité locale bien contouré, qui a gagné à travers des siècle, par ses mérites, une situation économique et politique privilégiée. Sans aucune doute que ces contributions militaires ont facilité l' ascension des cnez banatiens même aux premiers rangs de l' hiérarchie féodale officielle, constituant la base prédilecte des dons et des confirmations accordés par le pouvoir central. Dans une période d' intenses bouleversements internes et des violents conflits militaires qui ont frappé (pas une seule fois) le territoire banatiene, les cnez et les nobles roumains ont toujours trouvé les moyens nécessaires pour s' opposer, plusieurs fois avec succes, aux pressions sociales exercitées de l' interieur et aussi aux attacks venus d' au sud du Danube, en réussissant garder et même consolider leur statut privilégié et leurs domaines des ancêtre. De cette couche sociale roumaine se sont évidenciés des élémments de haute valeur, qui ont gagné sur les champs de bataille les titres de la reconnaissance royale, matérialisée dans une première phase par la confirmation officielle de leurs droits de propriété sur leurs domaines, complétée ultériurement (la deuxième moitié du XV-e siècle) par des dons et des fonctions confertes au niveau des huit districts privilégiés. Le significatif effort matériel et humaine déposé par l' élite social banatienne à côté de toute la communauté roumaine de la zone ont encadré le Banat dans le large front antiotoman, représenté par les autres communautes roumaines de la Transylvanie, y ajoutant la collaboration militaire avec les provinces roumaines des autres côté des Carpattes.